

OSVRTI

Osvrt 1. Dometi i ograničenja rangiranja Srbije prema različitim indeksima poslovnog okruženja

Svetozar Tanasković¹

Izveštaj Svetskog ekonomskog foruma (SEF) o globalnoj konkurentnosti za 2018. godinu, objavljen sredinom oktobra obilato je ispraćen od strane domaćih medija. Ovo se najviše čini činjenici da je Srbija ostvarila napredak od 5 mesta na rang listi i zauzela 65 poziciju među 140 privreda koje izveštaj prati. Nešto kasnije na kraju meseca oktobra izveštaj Svetske banke (SB) o lakoći poslovanja – Doing Bussines (DB) kao da je pokvario prethodni dobar utisak pomerajući Srbiju naniže za pet mesta u odnosu na rang iz 2017. godine na 48 poziciju od 190 rangiranih privreda. U kratkom vremenskom razmaku dobijen su različite informacija iz dva za širu javnost relativno slična indeksa – prema IGK smo napredovali dok nam je rang prema indeksu DB pogoršan iako smo na boljoj konačnoj poziciji u odnosu na rang listu SEF-a. Odakle potiču razlike u kretanju pozicije Srbije na ove dve liste i kako tumačiti ove dijametralne informacije u smislu donošenja novih regulatornih rešenja koja bi za cilj imala unapređenje kvaliteta poslovnog okruženja i regulatornog okvira. Iako se ova dva pokazatelja suštinski razlikuju kako po metodologiji koju primenjuju tako i po dimenzijama koje posmatraju osnovna ideja koju su njihovi kreatori imali prilikom konstrukcije je slična – omogućiti konzistentan način za praćenje uslova poslovanja u privredi i time ukazati na nedostatke čije uklanjanje bi za posledicu trebalo da ima unapređenje kapaciteta privrede za dugoročno održiv privredni rast. Pitanje koje se postavlja je da li šira javnost - kojoj se rezultati iz ovih izveštaja prezentuje kao argument za promenu postojećih javnih politika ili kao dokaz uspeha u reformama, stvarno poseduje neophodan skup informacija da bi u potpunosti razumela šta su prave mogućnosti ovih indeksa i uz koja ograničenja se oni mogu koristiti u ove svrhe. Još bitnije je da li javni zvaničnici koji se redovno pozivaju na ove rezultate i često ih vide kao opredmećenje njihovih aktivnosti, shvataju njihovu pravu svrhu i opasnosti ukoliko se pogrešno interpretiraju. U ovom osvrtu cilj je predstaviti glavne karakteristike nekih od najčešće citiranih indeksa kvaliteta poslovnog okruženja i državne vladavine, sa posebnim osvrtom na domete i ograničenja prikazana na primeru Srbije i uporedivih zemalja iz regiona. Indeksi koji će biti obrađeni su Indeks o globalnoj

konkurentnosti², Doing Bussines indeks³, indikatori kvaliteta vladavine u svetu⁴ (worldwide governance indicators).

Da bi mogli jasno da iskažemo sve mogućnosti i ograničenja ovih pokazatelja, pogotovo u slučaju Srbije, potrebno je istaći osnovne razlike u tehnici njihovog računanja. Metodologija koja se koristi pri njihovom dobijanju kao i izvori podataka na osnovu koji se indikatori računaju, suštinski utiču na mogućnost njihove upotrebe i informaciju koju ovi pokazatelji u sebi nose. Pored toga bitna je i teorijska osnova na bazi koje je objašnjeno da jedna a ne druga dimenzija privrednog okruženja treba da bude praćena ili da baš „taj“ indikator predstavlja aproksimaciju ili materijalizaciju kvaliteta određene državne funkcije. Iako su osnovni faktori privrednog rasta odavno poznati ne postoji jedinstvena preporuka za politike koje treba sprovoditi da bi se povećala ulaganja u nove tehnologije, povećala stopa visokoobrazovanog stanovništva, podigao nivo privatne štednje i sl. To je ujedno i osnovno ograničenje najvećeg broja indikatora koji su u ovom osvrtu predstavljeni. Naime, oni na osnovu teorijske pozadine navode koliko je svaka od posmatranih privreda razvijena prema dimenziji koju prate, ali ne pružaju mnogo po pitanju šta učiniti da se bi kvalitet ili efikasnost posmatrane dimenzije okruženja unapredio budućnosti. Ovaj nedostatak se u analizi indikatora zove problem informacija za akciju.⁵ Ovaj problem vezan je za konkretnu interpretaciju rezultata koja je često nejasna, uopštena ili teška za razumevanje. Poređenjem kvaliteta zaštite vlasničkih prava između zemalja i njihovog stepena privredne razvijenosti mogu se dobiti bitna saznanja o tome kako stepen zaštite vlasničkih prava utiče na privredni razvoj. Ovi podaci sa druge strane daju vrlo malo informacija kada je u pitanju definisanje specifičnih reformi, koje je potrebno sprovesti u konkretnoj privredi da bi se postiglo optimalno institucionalno rešenje. Ako bi se bavili analizom razvijenosti putne infrastrukture u određenom gradu, istraživanje će nam pokazati da li je neophodno uložiti dodatne investicije u razvoj putne mreže drumskog, železničkog ili rečnog saobraćaja. Sa druge strane, u slučaju kada bi se sprovela analiza kvaliteta funkcionisanja sudstva ili centralne banke, saznanje da im je nezavisnost ili efikasnost na srednjem ili niskom nivou ne daje automatski i rešenje šta treba

² World economic forum

³ World bank, IBRD, IDA

⁴ World bank

⁵ Urra, F. J. (2007). Assessing Corruption An analytical review of Corruption measurement and its problems: Perception, Error and Utility. *Edmund A. Walsh School of Foreign Service (May)*, 1-20.

¹ Univerzitet u Beograd, Ekonomski fakultet

uraditi da bi se uočeni problemi otklonili. Otežavajuća okolnost je i to što efikasnost potencijalnog rešenja zavisi dosta od faktora okruženja (konteksta), kao što su istorijsko nasleđe, geografija, kultura i slično.⁶ Neki od prvih napredaka u vezi sa dobijanjem „informacija za akciju”, odnosno upotrebljivih indikatora ostvareni su u okviru pojedinih institucija javne uprave poput sistema javnih nabavki ili finansijske odgovornosti. Osim ocene efikasnosti zakonskih rešenja, iz posmatranih oblasti na osnovu indikatora za procenu sistema javnih nabavki (OECD-DAC) ili indikatora javnih rashoda i finansijske odgovornosti (PEFA), nosioci odluka dobijaju i informacije na osnovu kojih mogu izvršiti unapređenja postojećeg sistema. I pored povećane upotrebljivosti informacija koje se dobijaju na osnovu ovih indikatora primećeni su određeni nedostaci koji se mogu javiti sa njihovom upotrebom. Kako se pomoću ovih indikatora može ustanoviti kod kojeg elementa institucionalne infrastrukture su neophodna unapređenja, javlja se opasnost od pojave formalnih reformi koje suštinski ne menjaju efikasnost institucija u praksi. Pored toga, javlja se i opasnost da nosioci odluka koji su upoznati sa metodologijom računanja indeksa namerno uvode promene koje model prepoznaje, kao na primer napredovanje u borbi protiv korupcije iako u praksi to ne mora da podrazumeva realni napredak. Da bi se ovaj potencijalni problem adekvatno objasnio potrebno je malo detaljnije predstaviti osnovne kategorije indikatora u zavisnosti od: izvora podataka koji se koriste za njihovo dobijanje, efekata na pojavu kao i uopštenosti fenomena koji mere.

U zavisnosti od izvora podataka koji se koriste indikatori se klasifikuju u subjektivne ili objektivne pokazatelje neke pojave. Subjektivni ili pokazatelji percepcije javljaju se u nedostatku preciznog načina da se određena pojava jasno kvantifikuje, poput korupcije. U tom slučaju se kreira kvantitativna ocena dobijena na osnovu prikupljenih stavova/percepcije značajnih privrednih aktera, javnih zvaničnika, međunarodnih učesnika, nevladinih organizacija i tako dalje. Postavljena pitanja mogu biti formulisana tako da se prikupljaju informacije o mišljenju (percepciji) ili iskustvu. I pored toga što „iskustvena” pitanja daju objektivnije podatke o kretanju neke pojave, pitanja percepcije su češća usled činjenice da je mala verovatnoća da će ispitanik priznati kako je na primer uključen u korupciju, te da neadekvatno obavlja svoj posao u javnoj upravi ili da se formalna pravila u praksi često zanemaruju i ne sprovode. Usled toga, često se percepcija o nekoj pojavi tumači kao njena stvarna vrednost. U savremenim modelima koji koriste agregatne indikatore za praćenje efekata određenih

dimenzija institucija, sama sofisticiranost modela stvara utisak da se dobijene vrednosti mogu tumačiti kao realni pokazatelji efikasnosti institucija. Pored subjektivnih postoje i objektivni pokazatelji koju su u jednostavnom slučaju visoko uporedivi između zemalja poput broja lekara na hiljadu stanovnika, dužine asfaltiranih puteva, broja procedura za dobijanje građevinske dozvole i sl.⁷ U slučaju kvaliteta pojedini dimenzija poslovnog okruženja koje su vezane za efikasnost državne uprave, objektivni pokazatelji se dobijaju na osnovu analize „tehničkih” karakteristika regulatornog okvira i njegovog odstupanja od najbolje međunarodne prakse. Ukoliko neka institucija ne postoji u analiziranoj zemlji ili je uvedena na osnovu zakona koji ne pokriva sve potencijalne situacije (ostavljajući prostor za legalnu, ali nelegitimnu evaziju), umanjuje se maksimalni broj poena na korišćenoj skali. Izmene zakona, uvođenje novih regulatornih tela, agencija, kancelarija ili sličnih promena u zavisnosti od tehničke usklađenosti sa postojećim zakonom, imaće za posledicu poboljšanje ili pogoršanje vrednosti indikatora za posmatranu instituciju. Bitno je istaći da ovaj pristup ne meri funkcionisanje date institucije u praksi, već samo kako je ona koncipirana u vidu karakteristika njenog zakonskog rešenja, što je ujedno i njegov najveći nedostatak.

Tu dolazimo i do druge podele u zavisnosti od efekata koji indikator prati. Indikatori koji se zasnivaju na percepciji najčešće posmatraju neformalnu dimenziju tržišta i države. Jednostavno rečeno, dok indikatori zasnovani na realnim podacima obično mere de jure promene zakona i pravila, indikatori percepcije mere „de facto efekte” ovih promena na samu privredu i stanovništvo, ali onako kako ih vide ispitanici. Kada je to moguće, u istraživanjima se kombinuju ove dve grupe indikatora kako bi se postiglo potpuno praćenje efikasnosti institucija. Obe grupe indikatora imaju svoje prednosti i nedostatke. Sa jedne strane de jure indikatori govore koliko je regulatorno pokrivena određena oblast tržišne interakcije poput zakon o zaštiti konkurencije, broja poreskih procedura, jednostavnosti dobijanja kredita i sl. Ipak, sa druge strane de jure indikatori ne mogu da izmere efikasnost primene zakonskih rešenja u praksi – da li je komisija za zaštitu konkurencije nezavisna i odlučuje po stručnosti i savesti bez političkih pritisaka, da li postoji poreska evazija koja se svesno toleriše osobama bliskim vladajućoj partiji i sl. Ovu dimenziju stvarne primene zakona prate de facto indikatori i to su obično indikatori percepcije koji prikazuju stavove određenih delova društva o tome koliko je određeno

⁷ Iako su ovi pokazatelji objektivni prilikom komparacije između zemalja se može postaviti pitanje razlike u kvalitetu – kilometar asfaltiranog puta u Srbiji verovatno nije istog kvaliteta kao u Nemačkoj, efikasnost lekara može bitno da varira usled različite opremljenosti ambulanti u kojima rade itd.

⁶ Kaufmann, D., & Kraay, A. (2007). *Governance indicators: Where are we, where should we be going?*. The World Bank.

institucionalno rešenje efikasno u praksi ili ne. Iako se čini da bi zbog toga uvek trebalo koristiti indikatore percepcije koji pokazuju de facto stanje stvari, njihov osnovni nedostatak je sama činjenica da se baziraju na subjektivnim procenama koje često nisu iskustveno potkrepljene. I pored kompleksnosti modela koji se koristi za „hvatanje” karakteristika određenih regulatornih rešenja za koje ne postoji direktan način merenja, oslanjanje na subjektivne ocene u nedostatku objektivnih pokazatelja ne može neutralisati mane subjektivnih ocena. I najbolje kreirani upitnici koji se zasnivaju na percepciji imaju potencijalno veliki prostor za grešku kada se porede sa stvarnim pokazateljima neke od spomenutih pojava u ekonomiji (Bertrand & Mullainathan, 2001). Ukoliko se u obzir uzmu istraživanja koja porede de facto i de jure karakteristike određenih formalnih pravila ili neformalnih normi, dolazimo do zaključka da ove dve vrednosti mogu značajno odstupati jedna od druge (Donchev & Ujhelyi, 2014).

Treća podela indikatora na osnovu koje ćemo analizirati domete i ograničenja različitih pokazatelja kvaliteta poslovnog okruženja je na pojedinačne i agregatne indikatore. Pojedinačni indikatori se koriste na nižem nivou posmatranja određene pojave i kao što im samo ime govori prate pojedinačnu karakteristiku. U praksi se često javljaju kao niži sastavni element u kalkulaciji indikatora višeg stepen, kao što je to slučaj kod indeksa globalne konkurentnosti koji se u poslednjoj metodološkoj iteraciji (2018) sastoji od 98 pojedinačnih indikatora. Ovi indikatori se zatim različitim metodama ponderišu da bi se dobili indikatori stubova konkurentnosti koji se opet ponderacijom dovode do konačnog indeksa globalne konkurentnosti. Time se dobija agregatni indikator koji predstavljaju zbirni kvantitativni prikaz više različitih vrednosti tj. dimenzija poslovnog ili regulatornog okruženja usled čega su i nazvani kompozitni ili agregatni indikatori. Agregatni indikatori su kreirani kao odgovor na kritike upućene prvobitnim pojedinačnim subjektivni indikatorima koji su bili nedovoljno pouzdani a ipak relativno dostupni medijima koji se nisu mnogo udubljavali u njihovo tumačenje. Agregatnim indikatorima mogu se pripisati četiri osnovne prednosti u odnosu na obične indikatore⁸: i) omogućavaju veću pokrivenost zemalja u odnosu na pojedinačne; ii) razumljiviji su za tumačenje u poređenju sa velikim brojem pojedinačnih indikatora; iii) pošto se računa kao prosek pojedinačnih podindikatora, smanjuju grešku merenja kao i uticaj pristrasnosti iz pojedinačnog izvora; iv) omogućavaju da

se tačno izračuna mogućnost greške u merenju. Ipak, pored pomenutih prednosti postoje i određene mane koje su karakteristične za ovaj tip pokazatelja. Prilikom kombinovanja više pojedinačnih u jedan agregatni indikator, specifičnosti samih pojedinačnih indikatora (usko definisano polje analize, karakterističan obuhvat preduzeća/domaćinstava za potrebe uzorkovanja i sl.) su gurnute u drugi plan, usled čega istraživači često ne obraćaju dovoljno pažnje prilikom izvođenja zaključaka na osnovu agregatnog indikatora. Takođe, ukoliko se kombinuje više različitih dimenzija institucija kako bi se dobio jedan ili nekoliko agregatnih indikatora, postoji opasnost da dobijeni rezultati budu prilično neprecizni ako se ne postavi jasna veza između pojedinačnih indikatora koji se agregiraju⁹. U ovom slučaju dobijeni agregatni indikatori nisu pogodni za rangiranje zemalja jer dobijene vrednosti poseduju veliki interval poverenja usled čega je moguće samo grubo klasifikovanje u zemlje sa velikim, srednjim i manjim problemima u pojedinim sferama posmatranja.

Oprezno sa rangiranjem

Pošto su predstavljene osnovne karakteristike indikatora u nastavku biće analizirana pozicija Srbije na izabranim listama koje koriste različite indikatore za ocenu kvaliteta poslovnog okruženja i državne uprave i rangiranje privreda na osnovu određenih agregatnih vrednosti. Doing Business projekat Svetske banke prati prema poslednjoj metodologiji 11 različitih elemenata poslovnog okruženja za koji se prikupljaju podaci iz 190 zemalja/privreda. Dimenzije koje se prate kvantifikuju se na bazi indikatora koji manjim delom posmatraju realne okolnosti na tržištu (broj dana za dobijanje dozvole, broj procedura, troškova za dobijanje priključka za struju itd.), dok su u najvećoj meri bazirani na tipu regulatornog rešenja koje se primenjuje (kako zakon reguliše zaštitu manjinskih akcionara, tipovi arhiviranja podataka koji se primenjuju u javnoj upravi, pravni mehanizmi za regulisanje bankrotstva i sl.). Usled toga indek DB u većoj meri prati de jure stanje u privrednom okruženju ali nastoji da uključi i što veći broj de facto pokazatelja kako bi se procenile realne prepreke Ovi podaci se prikupljaju na bazi upitnika koji popunjavaju ključni učesnici (pravnici, stručni konsultanti, predstavnici privrede i sl.) za svaki od datih procesa pri čemu se na osnovu jasno definisanog scenarija dobija informacija o posmatranoj pojavi. Ovo su objektivni i u najvećem delu de jure pokazatelji jer nisu bazirani na percepciji a ujedno posmatraju kako je određeni

8 Kaufmann, D., Kraay, A. (2007), "On Measuring Governance: Framing Issues for Debate", Issues paper for January 11th, 2007, Roundtable on Measuring Governance, World Bank Institute and the Development Economics Vice-Presidency of the World Bank

9 O problemu agregiranja i preciznosti dobijenih indikatora pogledati više u: Kaufmann, D., Kraay, A., Zoido-Lobaton, P. (2000), „Government Matters: From Measurement to Action“, Finance and Development 37(2), str. 10-13

Tabela 1. Indeks Doing Bussines za Srbiju i odabrane zemlje 2010-2019

	Metodologija 2014				Metodologija 2015		Metodologija 2016			Metodologija 2017-2019			
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016		2017	2018	2019		
Albanija	61.56	61.73	58.82	59.04	59.80	59.57	65.09	66.17	60.62	60.57	67,1	69,01	69,51
Bosna i Hercegovina	51.70	52.46	53.66	54.15	54.44	58.73	58.99	62.28	62.59	62,34	63,12	63,55	63,82
Bugarska	67.71	67.84	67.54	68.10	68.42	69.29	69.36	71.62	71.95	71,89	71,03	71,13	71,24
Hrvatska	61.24	61.36	62.58	62.20	63.12	64.90	67.14	71.02	71.15	70,8	70,92	71,06	71,4
Mađarska	65.11	66.92	66.67	66.65	66.34	66.69	67.79	71.23	71.10	70,87	71,18	71,94	72,28
Makedonija	64.71	65.07	68.26	69.10	73.17	73.27	75.25	78.32	79.16	78,22	81,44	81,23	81,55
Crna Gora	60.34	61.30	62.79	64.46	65.89	66.78	68.09	69.50	70.30	70,26	70,88	72,53	72,73
Rumunija	63.42	62.57	62.48	63.88	64.39	66.43	68.74	72.91	72.62	72,52	72,65	72,83	72,3
Srbija indeks	57.57	58.30	59.60	60.55	60.57	62.60	61.77	66.01	68.70	69,39	72,88	73,32	73,49
Srbija rang	90	89/88*	92	86		93		91		59	47	43	48
Slovenija	61.50	64.38	66.19	68.20	69.00	68.69	68.96	72.09	74.02	73,91	74,61	75,59	75,61

*prema izveštaju Doing Business 2011 rang Srbije je bio 89 dok je isti u narednom korigovan za promene u podacima i metodologiji tako da je pozicija povećana na 88 mesto.

Izvor: Doing Business izveštaji 2010-2019

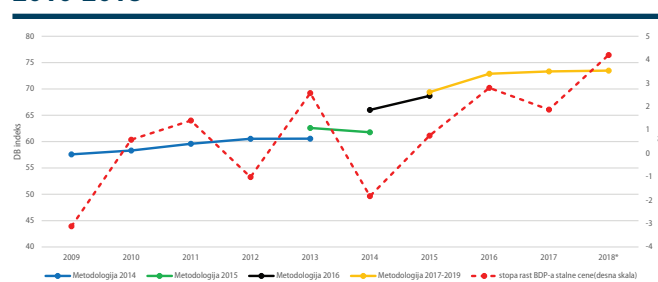
segment privredne aktivnosti pravno regulisan. Imajući u vidu veliku pažnju koju ovaj izveštaj dobija, zanimljivo je proceniti koliko su dobijene ocene u vezi sa stvarnim rastom privredne aktivnosti u određenoj godini.

Predstavljani podaci o kretanju vrednosti kompozitnog indeksa DB u Tabeli 1. sugerišu da je Srbija u posmatranom periodu izuzev 2015. godine (bez obzira na promenu metodologije) konstantno unapređivala regulativni okvir za poslovanje što je u fokusu ovog indeksa. Ipak, kada se ove promene posmatraju u kontekstu napretka koje su ostvarile i ostale privrede, primećujemo da je pozicija Srbije znatno fluktuirala i to ne u skladu sa kretanjem vrednosti indeksa. U 2012. godini pogoršana je pozicija kao i 2014. i 2019. godine uprkos rastu vrednosti indeksa. Pad uočen u 2014. godini se delimično može objasniti promenom metodologije usled čega 93. pozicija iz ove godine nije u potpunosti uporediva sa 86. pozicijom iz 2013. godine. Česte metodološke promene u načinu dobijanja konačne vrednosti indeksa DB predstavljaju dodatnu prepreku za njegovu efikasnu upotrebu u rangiranju zemalja. Usled toga, preporuka je da se pre koriste pojedinačni indeksi na osnovu kojih se agregatni indeks DB dobija a koji daju detaljniji prikaz o napretku ili pogoršanju uslova poslovanja u datom segmentu.

Bez ulaženja u metodološke izazove praćenja pozicije zemlje na osnovu vrednosti DB čija se metodologija u periodu 2009-2018 menjala četiri puta, posmatračemo promene indeksa za Srbiju u kretanje privredne aktivnosti u istom periodu. Kao što se iz Grafikona 1 može videti stopa rasta BDP-a Srbije u posmatranom periodu je beležila značajne fluktuacije dok se vrednost DB indeksa konstantno povećavala osim u 2014. godini kada je zabeleženo blago smanjenje. Prema podacima iz poslednjeg izveštaja, Srbija je bolje ocenjena u poređenju sa Rumunijom i Mađarskom dok su od odabranih privreda samo Makedonija i Slovenija zabeležile višu vrednost indeksa. Sličnu nepovezanost vrednosti DB indeksa sa kratkoročnim fluktuacijama BDP-a uočavaju

Moorthy i Jason (Moorthy & Jason, 2016) koji ističe da o DB indeksu treba razmišljati kao o faktoru koji može da objasni pozadinu potencijalno privrednog rasta ali ne i stvarni rast BDP-a. Kada se uzme u obzir i da je Srbija u posmatranom periodu ostvarila i najnižu prosečnu stopu rasta u poređenju sa ostalim privredam CIE dodatno se potvrđuje da indeks DB nije možda najbolji signalizator realnih privrednih aktivnosti već indikator potencijalnog kapaciteta za rast.

Grafikon 1. Indeks DB i stopa rasta BDP-a Srbije, 2010-2018

* stopa rasta BDP-a za 2018 godinu je procena QM-a

Izvor: Doing Business izveštaji i Svetska banka

Pojedinačni indikatori Doing Business-a mere osnovno regulatorno zdravlje. Kao simptomi, oni nam govore da negde postoje problemi, ali ne i nužno ono što nije u redu sa datim segmentom. Oni predstavljaju signal za dublju analizu i postavljanje novih pitanja, od kojih neka zahtevaju sistemski pristup. Nije dovoljno izvršiti kozmetičku promenu jednog dela aktivnosti - kao što je smanjivanje broja dana za dobijanje građevinske dozvole. Ovo je samo indikator mnogo značajnijih problema, a to je neregulisano građevinsko tržište. Prva "zloupotreba" indikatora Doing Business je slučaj kada se optira ka poboljšanju vrednosti pojedinačnih indikatora, a ne osnovnog (šireg) problema. Zbog konstantnog javnog propagiranja rezultata i rangiranja zemlja na listi Doing Business, neke vlade su u iskušenju da svoje aktivnosti usmere u ovom pravcu bez rešavanja stvarnih problema prekomerne ili neefikasne regulacije. Relativno je lako smanjiti troškove i procedure za otpočinjanje poslovanja,

ali to ne znači nužno da će se broj investitora povećati ukoliko postoje ograničenja konkurenciji, visoka regulatorna opterećenja za izlazak sa tržišta i sl. Lečenjem simptoma samo se odlaže rešavanje pravog probleme i još više umanjuje veza između vrednosti indeksa i realnih pokazatelja privredne aktivnosti. Tipičan primer za to je smanjenje broja dana čekanja za građevinske dozvole u Srbiji koji će imati veliki uticaj na poboljšanje ovog indikatora u narednom izveštaju ali bez rešavanja problema divlje gradnje koja je široko rasprostranjena u Srbiji – da se samo podsetimo fantomskog objekta koji je iznenada iznikao na Pančičevom vrhu na Kopaoniku. Druga zloupotreba DB indeksa se javlja kroz namerni izbor lakih rešenja. Pošto je moguće poboljšati rangiranje unapređenjem ocena političari mogu birati da primenjuju najlakše reforme, koje nisu nužno najvažnije za razvoj biznisa i privredni rast. Indikator “Trgovanje preko granica” odvojeno meri troškove i kašnjenja uvoza i izvoza kako bi se dobio kompozitni indikator koji predstavlja ovaj segment. Smanjenjem ograničenja za uvoz omogućava poboljšanje vrednosti indikatora, čak i ako izvoz ostane isti. Ipak, izvoz će verovatno znatno veći ekonomski uticaj što se često ističe u istraživanjima uticaja trgovinske aktivnosti na privredni rast. Još jedan primer zloupotrebe indeksa DB je kada reforme u određenim oblastima izostaju zato što je taj segment dobro ocenjen. Srbija je u dužem vremenskom periodu imala izuzetno dobru ocenu unutar indikatora koji prati regulisanost tržišta rada a vezan je za nivo otpremnine prilikom otpuštanja radnika. Ipak, trošak otpremnina je bio jedan od velikih prepreka po fleksibilnost tržišta rada jer je po starom zakonu poslodavac bio dužan da isplati otpremninu za celokupan radni staž radnika a ne za vreme provedeno kod njega – što je prilično neprepoznata praksa na zapadnim tržištima rada. Ovi primeri prikazuju najveći nedostatak DB indeksa, a to je da u najvećoj meri posmatra de jure regulatorni okvir koji je bitan za podsticanje privredne aktivnosti.

Kao primer ozbiljne kritike DB indeksa može se navesti analiza neizvesnosti po pitanju vrednosti i ranga na osnovu pristupa Bajesove neopažene varijable (Hoyland et al., 2009). Rezultati analize pokazuju da postoji značajna neizvesnost oko rangiranja, naročito kod privreda koje popunjavaju središnjih 80 procenata rang liste. Poenta istraživanja je da DB indeks dovoljno pouzdan u razlikovanju između većine regulatornih okruženja u svetu. Iako se nakon korekcije za neizvesnost, jasno razlikuje najbolje privrede od najgorih, ne postoje posebno velike razlike između da koje su između ekstremnih vrednosti skale. Postoji velika grupa od više od 100 zemalja, među kojima je praktično nemoguće identifikovati bilo kakve razlike kada se primeni model sa uključenom neizvesnošću. Možda i najozbiljniji pregled

ograničenja indeksa DB dat je od strane nezavisne komisije koja je angažovana da uradi reviziju izveštaja 2013. Spisak pristrasnosti u ocenjivanju gde se jedan tip ekonomskih sistema ili socijalnih politika preferira u odnosu na druge kao i drugih zamerki predstavljen je na 14 strana i obuhvata kritike od strane članova eksperata Svetske banke, stručne javnosti i nevladinog sektora. Jedna od interesantnih zamerki je da Doing Business izveštaj stavlja preveliki akcenat na rangiranje zemalja. Rangiranje u sebi sadrži tri slabosti. Prva, pošto većina indikatora pretpostavlja da je manji stepen regulacije bolji, teško je reći da li najbolje rangirane zemlje imaju dobre i efikasne propise ili jednostavno nemaju regulisan određeni segment tržišta. Drugo, mala baza konsultanata koji popunjavaju upitnike otežava procenu poverenja u tačnost individualne vrednosti indikatora, a time agregatnog rangiranja. Treće, promene u rangiranju zemalja značajno zavisi od toga gde se zemlja nalazi na distribuciji: mala promene u apsolutnoj vrednosti indeksa mogu izazvati velike promene u rejtingu ukoliko su susedne privrede imaju vrlo približnu vrednost indeksa. Ovi faktori doprinose pojavi anomalija na rang listi. Kao zaključak izveštaja ističe se da se Doing Business mora koristiti na odgovarajući način u formulisanju politike. Iako informativan, Doing Business projekat nije u mogućnosti da obezbedi plan za regulatornu reformu. Izveštaj je slabo dizajniran za takvu svrhu. U njemu se prikazuju lako merljive dimenzije, bez dublje analize i na relativno nenaučni način. Shodno tome, Svetska banka priznaje da navedene reforme možda nisu prikladne u svim kontekstima, možda nisu najbitnije reforme u datim privredama, ili možda ne ističu važnost sagledavanja i ostalih ciljeva za društvo van onih koje Doing Business posmatra. Iz tih razloga jeste važno je da se indikatori Doing Business ne koristi neadekvatno za vođenje regulatorne reforme, jer ne pruža potrebnu složenost informacije, potpunu sliku o tome kakve su reforme potrebne ili različite implikacije izbora koji bi trebali voditi takve odluke. Stoga jeste neodgovarajuće je promovirati reforme kroz Doing Business u zemljama kao “pravi” pristup za rešavanje loše privredne situacije postavljanja pravaca regulatorne reforme. U tom smislu predlaže se da Svetska banka: ne bi trebalo da koristite Doing Business za analizu javnih politika i institucija; preporučuje se da donatori ne koriste Doing Business kao argument za dodeljivanje programa pomoći ne rangiraju privrede u skladu sa rezultatima vrednosti agregatnog indeksa DB.

Izveštaj o globalnoj konkurentnosti koji publikuje Svetski ekonomski forum takođe se zasniva na sličnoj ideji o praćenju razvijenosti elemenata privrednog okruženja koje određuju dugoročnu sposobnost privrede da generiše privredni rast. U poslednjem

Tabela 2. Indeks globalne konkurentnosti (2007-2017)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Albanija	3,48	3,55	3,72	3,94	4,06	3,91	3,85	3,84	3,93	4,06	4,18	
BiH	3,55	3,56	3,53	3,70	3,83	3,93	4,02	n.a.*	3,71	3,80	3,87	
Bugarska	3,93	4,03	4,02	4,13	4,16	4,27	4,31	4,37	4,32	4,44	4,46	
Hrvatska	4,20	4,22	4,03	4,04	4,08	4,04	4,13	4,13	4,07	4,15	4,19	
Mađarska	4,35	4,22	4,22	4,33	4,36	4,30	4,25	4,28	4,25	4,20	4,33	
BJR Makedonija	3,73	3,87	3,95	4,02	4,05	4,04	4,14	4,26	4,25	4,23	n.a.**	
Crna Gora	3,91	4,11	4,16	4,36	4,27	4,14	4,20	4,23	4,20	4,05	4,15	
Rumunija	3,97	4,10	4,11	4,16	4,08	4,07	4,13	4,3	4,32	4,30	4,28	
Srbija	indeks	3,78	3,90	3,77	3,84	3,88	3,87	3,77	3,9	3,89	3,97	4,14
	rang	91	85	93	96	85	95	101	94	94	90	78
Slovenija		4,48	4,50	4,55	4,42	4,30	4,34	4,25	4,22	4,28	4,39	4,48

Izvor: WEF (2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017.)

* Usled nemogućnosti da se prikupе podaci za Bosnu i Hercegovinu u 2014. godini vrednosti indeksa i ranga su izostavljene iz table

**Usled nemogućnosti da se prikupе podaci za BJR Makedoniju u 2017. godini vrednosti indeksa i ranga su izostavljeni iz table

izveštaju izvršena je značajna izmena metodologije u vidu promene broja i tipa indikatora koji se koriste kao i načina agregiranja pojedinačnih indikatora konkurentnosti u krajni IGK. Promena metodologije onemogućava poređenje ovogodišnjeg rezultata Srbije sa serijom vrednosti prikazanih u Tabeli 2. usled čega su oni isključeni iz table.

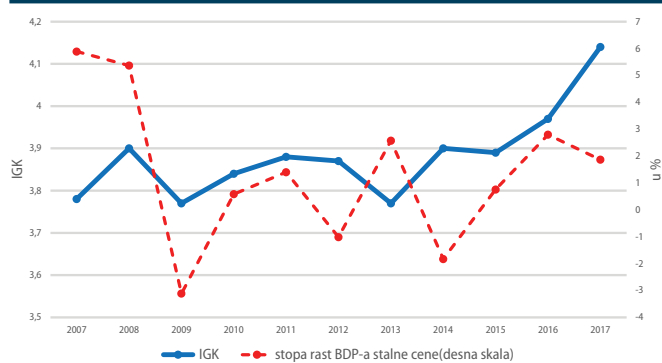
U osnovi IGK nalazi se dvanaest stubova konkurentnosti koji pokrivaju osnovne elemente neophodne za postizanje održivog privrednog rasta i kao takav predstavlja agregatni indikator koji je sličan indeksu DB. Ipak ova dva indeksa se u potpunosti razlikuju kada se analizira izvor podataka koji se koriste za njihovo kreiranje kao i efekata koji prate. IGK u znatno većem meri koristi podatke percepcije da bi procenio razvijenost određenih segmenata tržišta ili efikasnost regulatornog okvira. Usled toga za razliku od DB indeksa, IGK prati de facto stanje jedne privrede na osnovu kombinacije jasno uporedivih statističkih pokazatelja (stope inflacije, broja pretplatnika mobilne telefonij, broja lekara na 1000 stanovnika i sl.) i u indikatora percepcije koji analiziraju stavove ispitanika po pitanju kvaliteta privrednog okruženja. Kada pogledamo vrednost ukupnog IGK za Srbiju u posmatranom periodu, uočavamo odsustvo stabilnog trenda poboljšanja kao i činjenicu da se Srbija nalazi među najlošije ocenjenim privredama često i slabije od Albanije. Ove varijacije su još izraženije kada se prati pozicija koju Srbija zauzima na rang listi na osnovu vrednosti IGK za sve obuhvaćene zemlje. Kao i kod indeksa DB i ovde se vidi da napredak u vrednosti indeksa koji bi trebao da odlikava poboljšanje poslovne klime i regulatornog okvira ne mora uvek da se odrazi na napredak u rangu, kao što je to slučaj u 2010. godini. Uprkos povećanju vrednosti indeksa u 2010. godini Srbija je pogoršala poziciju na listi za tri mesta usled većeg napretka koje su ranije lošije rangirane privrede ostvarile u toj godini.

Ukoliko posmatramo Grafikon 2 na kojem su zajednički predstavljene vrednosti IGK za Srbiju i stopa rasta BDP-a možemo uočiti nešto veći stepen slaganja u odnosu na indeks DB pri čemu je primetno određeno kašnjenje IGK za promenama u kretanju stope rasta BDP-a. Iako bi se u prvi mah moglo reći da ovo predstavlja svojevrsnu potvrdu efikasnosti IGK kada je reč o praćenje promena u privrednom ambijentu, pravi razlog je ipak na drugoj strani. Kada se vrši rangiranje privreda na osnovu subjektivnih indikatora javlja se problem nedoslednosti u ocenama koje daju ispitanici usled mogućnosti da kretanje opšte privredne aktivnosti utiče na njihove stavove. Kao što je već spomenuto, IGK se dobija kao ponderisani prosek 12 stubova konkurentnosti, pri čemu svaki stup predstavlja takođe agregatni indikator kreiran na osnovu ponderisanih proseka pojedinačnih indikatora. Prema metodologiji koja je korišćena do ove godine, veći uticaj na kreiranje konačnog IGK imali su subjektivni indikatori – do 70% u zavisnosti u koju fazu razvoja je privreda bila klasifikovana. Subjektivni indikatori su korišćeni za procenu kvaliteta celokupne infrastrukture što je krajnje upitno ukoliko se ima u vidu mala verovatnoća da ispitanici u zemljama mogu adekvatno da rangiraju dostupnost infrastrukture u njihovoj zemlji u poređenju sa svim zemljama u izveštaju. Usled toga dešavalo se da u pojedinim godinama unutar stuba koji prati kvalitet infrastrukture, putna infrastruktura u Srbiji bude lošije ocenjena od iste u pojedinim zemljama centralne Afrike¹⁰. Slični primeri mogu se naći i kod efikasnosti funkcionisanja komisije za zaštitu konkurentnosti koje pojedine zemlje i ne poseduju a ipak su imale bolje ocene u odnosu na Srbiju. Visok uticaj subjektivnih indikatora na ukupnu vrednost IGK objašnjava i znatno bolju adaptaciju indeksa kretanju privredne aktivnosti uprkos

10 Ristić B., Tanasković, S. (2011). Konkurentnost Srbije: merenje konkurentnosti i rangiranje zemalja prema Izveštaju Svetskog ekonomskog foruma, QM 25-26 Pod lupom, 68-80

činjenici da IGK treba da nas informiše o dugoročnim kapacitetima privrede da održi pozitivnu stopu privrednog rasta a ne o kratkoročnim fluktuacijama u dohotku. U čemu je onda reč? Naime, lošiji ili bolji privredni rezultati o kojima se izveštava u medijima utiču na stavove ispitanika, odnosno na njihovu sklonosti ka davanju precenjenih ili potcenjenih ocena. Ako se ima u vidu da je u većem delu posmatranog perioda ocena za subjektivne indikatore dobijana na bazi samo 80 ispitanika, jasno je da je objektivnost ovako ocenjenih dimenzija konkurentnosti krajnje upitna. Potvrda krajnje velikih oscilacija u vrednosti IGK na osnovu velike promena u subjektivnim ocenama između godina dodatno je naglašena ako se konsultuje tehnički postupak za dobijanje indikatora baziranih na percepciji ispitanika. Baš u cilju da bi se smanjile neosnovane fluktuacije vrednosti subjektivnih indikatora, njegova konačna vrednost se dobija kao ponderisani prosek vrednosti iz tekuće i prethodne godine. Time se smanjuje mogućnost naglih skokov ili padova koji ne bi trebalo da se dešavaju jer niti celokupna putna infrastruktura može da se izgradi u toku jedne godine, niti može da nestane. Ipak, kod pojedinih privreda iz okruženja poput Crne Gore u 2010. godini javljaju se skokovi vrednosti IGK koji se u potpunosti duguju znatno većim vrednostima subjektivnih indikatora uprkos postupku ponderisanja sa prošlogodišnjim vrednostima.

Grafikon 2. Kretanje vrednosti IGK i stope privrednog rasta u Srbiji, 2007-2017

Izvor: Izveštaj o globalnoj konkurentnosti i Svetska banka

Promene metodologije obračuna IGK koju je SEF predstavio u poslednjem izveštaju predstavlja unapređenje po pitanju objektivnosti indikatora koji se koriste. Njihov ukupan broj je smanjen sa 114 na 98 pri čemu je značajno promena struktura tako što je uvedeno 64 nova indikatora koji su zasnovani na fizičkim merenjima ili statistički pouzdanim podacima, što je za posledicu imalo smanjenje učešća indikatora percepcije na oko 30% u konačnoj vrednosti IGK. I pored toga i dalje se mogu navesti slične zamerke upotrebi ovog indeksa za međunarodno rangiranje. Iako autori

IGK tvrde da je indeks rezultat sofisticiranog dizajna i robusne analize, neslaganja o njegovom značaju i korisnosti su svakako prisutna (Krugman, 1994; Lall, 2001). Krugman, dobitnik Nobelove nagrade, oštro je istakao da: “Konkurentnost je besmislena reč kada se primenjuje na nacionalne ekonomije”. Lall je nazvao indeks pogrešnim i ukazao je na nekoliko analitičkih, metodološki i kvantitativnih problema indeksa. Fokus se kao i kod Doing Business indeksa pomera od signaliziranja uočenih problema u određenim stubovima konkurentnosti, ka poboljšanju pojedinačnih indikatora. Zatim rangovi zemalja često mogu značajno varirati u kratkom vremenskom periodu od nekoliko godina. Ukoliko indeks ne daje stabilne vrednosti, ne može se očekivati da će predstavljati dobru meru konkurentnost. Takođe, prethodna istraživanja su otkrila da IGK ne može dobro da predvidi privredni rast kada se uključi u model u kombinaciji sa drugim varijablama kao što je na primer nivo preduzetničke aktivnosti (Van Stel et al., 2005). Treće, iako su kreatori indeksa u želji da istaknu njegovu funkcionalnost povezali IGK sa privrednim rastom, oni su koristili prethodni privredni rast kao zavisnu varijablu, čime su priznali da i dalje postoji potreba da se dokaže da IGK može pomoći u objašnjavanju budućeg umesto prošlog rasta (McArthur & Sachs, 2001).

Treći indikator koji se relativno često primenjuje za komparativnu analizu zemalja, u stvari je grupa indikatora koji prate kvalitet vladavine u svetu (worldwide governance indicators). Autori indikatora Daniel Kaufmann i Aart Kraay za potrebe projekta Svetske banke kreirali su ove indikatore i predstavili ih javnosti po prvi put 1996 godine. U početku su indikatori publikovani svake druge godine a od 2002. godine, šest indikatora vladavine se računa i objavljuje na godišnjem nivou za preko 200 zemalja i teritorija. Svaka od šest dimenzija ocenjena na osnovu vrednosti koje se dobijaju agregiranjem različitog broja pojedinačnih indikatora. U tom smislu svaki od šest indikatora predstavlja pojedinačni agreganti indikator. Podaci koji se koriste za njihovo dobijanje dolaze od strane stručnih procena, anketa stručnjaka, i istraživanja vladinih službenika, preduzeća i domaćinstava. Kako je se za praćenje kvaliteta državne vladavine vrlo teško mogu kreirati međunarodo uporedivi objektivni indikatori (poput stope infalcije, fiskalno deficita i sl.), Svetska banka za praćenje indikatora kvaliteta vladavine u svetu koristi agregatne, subjektivne indikatore koji prikazuju de facto stanje razvijenosti unutar dimenzije koje prate. Razlog upotrebe većeg broja izvora (agregiranje) predstavlja potreba da se obezbedi što veća globalna pokrivenost, ali se sa druge strane smanjuje konzistentnost u uporedivosti izvora između zemalja. Na primer, ankete

Tabela 3. Vrednosti indeksa kvaliteta vladavine u svetu za Srbiju, 2002-2017

		Participacija i odgovornost	Politička stabilnost	Efikasnost vlade	Regulatorni okvir	Vladavina zakona	Kontrola korupcije
2002	vrednost	2,503	3,803	1,993	1,883	1,639	1,633
	percentilni rang	48,756	29,101	36,224	28,061	22,277	24,242
2003	vrednost	2,380	3,686	1,879	1,915	1,648	2,009
	percentilni rang	44,279	28,141	30,102	28,061	21,782	37,374
2004	vrednost	2,324	3,581	2,286	2,053	1,777	2,004
	percentilni rang	43,269	28,641	49,261	36,946	28,230	36,585
2005	vrednost	2,293	3,592	2,169	1,917	1,593	2,087
	percentilni rang	43,269	24,757	43,627	29,412	21,053	42,927
2006	vrednost	2,714	3,585	2,291	2,057	1,968	2,207
	percentilni rang	54,327	28,502	49,268	36,275	37,321	45,854
2007	vrednost	2,805	3,598	2,272	2,158	2,033	2,147
	percentilni rang	56,731	26,087	47,087	41,748	39,234	43,689
2008	vrednost	2,782	3,648	2,308	2,210	2,005	2,188
	percentilni rang	56,731	27,404	47,573	45,631	37,019	46,602
2009	vrednost	2,836	3,435	2,461	2,374	2,087	2,188
	percentilni rang	57,346	29,384	54,067	49,761	42,180	45,933
2010	vrednost	2,786	3,367	2,454	2,478	2,127	2,205
	percentilni rang	55,924	31,280	52,632	53,110	42,654	47,619
2011	vrednost	2,779	3,469	2,410	2,525	2,210	2,227
	percentilni rang	56,338	36,967	52,607	53,081	46,479	50,237
2012	vrednost	2,699	3,435	2,398	2,437	2,144	2,170
	percentilni rang	56,338	38,863	51,185	51,185	44,601	46,445
2013	vrednost	2,785	3,382	2,413	2,439	2,174	2,199
	percentilni rang	57,277	43,128	51,185	52,133	45,540	46,919
2014	vrednost	2,713	3,466	2,590	2,641	2,350	2,273
	percentilni rang	55,665	53,333	58,173	55,769	50,962	51,442
2015	vrednost	2,731	3,453	2,611	2,655	2,383	2,233
	percentilni rang	55,172	55,238	56,731	57,212	52,404	49,038
2016	vrednost	2,699	3,490	2,587	2,556	2,341	2,178
	percentilni rang	53,695	50,000	56,250	54,808	48,077	45,192
2017	vrednost	2,616	3,395	2,692	2,509	2,308	2,125
	percentilni rang	49,754	50,000	60,577	55,288	48,077	43,269

Izvor:

domaćinstava i procene stručnjaka iz različitih izvora ne dele zajedničku metodologiju, definiciju termina, skupa pitanja ili mernih skala. Takođe, u zavisnosti od obuhvata zemalja vrednost indikatora vladavine prava za neke privrede će biti izračunat na bazi samo dva dok će se kod drugih može upotrebiti i do 16 različitih izvora podataka. Dodatno, broj izvora podataka za kalkulaciju vrednosti indikatora može varirati na nivou jedne zemlje između godina što bitno utiče na vremensku uporedivost dobijenih vrednosti. Usled toga, pored vrednosti indikatora kvaliteta vladavine se uvek objavljuju i standardne greške merenja koje daju informaciju o spomenutim razlikama. Velika praktična prednost ovako kreiranih pokazatelja je razvoj složenih istraživanja koji se javio u različitim zemljama. Ova istraživanja imala su za cilj da na bazi nivo pojedinih indikatora upravljanja kreiraju grupe sličnih zemalja nakon čega se može analizirati potencijalna korelacija između kvaliteta vladavine i razvojnih ishoda ali i sprovesti statistička ispitivanja o uzroku uočenih

razlika. Pored primene u akademskim istraživanjima indikatori se upotrebljavaju i od strane vlada pojedinih država za definisanje konkretnih politika. Program Računa za Milenijumske Izazov (MCA) pokrenut u SAD od strane George V. Bush-a, definisao je kriterijume za dobijanje pomoći u iznosu više stotina miliona dolara za zemlje koje su ocenjene bolje od proseka zemalja sa sličnim nivoom dohotka na osnovu 17 nezavisnih pokazatelja kvaliteta državne vladavine.¹¹ Od 17 pokazatelja, pet su preuzimani direktno iz baze indikatora kvaliteta vladavine Svetske banke. Pored američke vlade, prema podacima Svetske banke, ostale države takođe koriste ove indikatore za donošenje odluka o donacijama poput Holandije. Agencije za ocenjivanje rizika, kao i nevladine organizacije ih takođe koriste što govori o nemalom uticaju koji ovi indikatori mogu imati ekonomske ishode u nekim zemljama.

11 Millennium Challenge Account, 2009, str. 2, <http://www.mcc.gov/documents/mcc-fi-09-guidetotheindicators.pdf>

U Tabeli 3. predstavljene su vrednosti indikatora za Srbiju u periodu 2002–2017. godine koje su preformulisane na skalu 0–5¹² gde niža vrednost odgovara lošijem kvalitetu i obrnuto. Takođe su dati i podaci o percentilnom rang u odnosu na sve obuhvaćene zemlje gde niša vrednost predstavlja lošiji rang i obrnuto. Svetlo i tamno zelenom su markirane tri najveće vrednosti za posmatrani period kako bi se lakše pratila dinamika napretka na nivou pojedinačnog indikatora. Ono što se prvo može primetiti je da postoji relativno stabilan napredak u indikatorima 3–6, uz nešto primetniji pad u poslednje dve godine kada je indikator kontrole korupcije u pitanju. Prva dva indikatora Participacija i odgovornost i Politička stabilnost beleže slabije ocene u prethodnih sedam godine nego u periodu pre 2010. godine, ali uprkos tome Srbija je u odnosu na ostale obuhvaćene zemlje u poslednje četiri četiri godine najbolje rangirana. Ovo odudaranje promena u rang u vrednosti indikatora sugerise da je kod ostalih zemalja takođe zabeleženo pogoršanje vrednosti ovog indeksa koje je u nekim slučajevima veće nego u Srbiji usled čega je pozicija Srbije poboljšana. Nedostaci ovih indikatora kako u slučaju Srbije tako i kod ostalih privreda je što se visokim stepenom agregiranja gube konkretne informacija o pojedinim segmentima kvaliteta državne vladavine. Upravo u tim detaljima se obično nalazi i najveći deo informacija „za akciju“ koji bi omogućio nosiocima odluka da jasno prepoznaju koje reforme je neophodno sprovesti kako bi ostvarili pozitivni efekti po privredno okruženje. Agregiranjem pojedinačnih indikatora se ta informacija gubi i iako možemo da zaključimo da korupcija u Srbiji pokazuje znake širenja u prethodne dve godine, nemamo dodatnih podataka da li se tu misli na birokratsku korupciju, zarobljenu državu, trgovanje interesom i sl. Takođe nije jasno da li povećava prosečan broj koruptivnih procesa ili je pak povećana renta koja se izvlači iz ovih odnosa dok je broj koruptivnih radnji i dalje sličan. Pored umanjenje informativnosti, pojedini kritičari (Andrews, 2008) smatraju da je prilično teško da se na bazi modela koji su Kaufmann i Kraai koristili za kreiranje indikatora dođe do modela „najboljeg rešenja“ za kvalitetnu državnu vladavinu, uglavnom zbog razlika koje karakterišu modele efektivnih vlada kao što je nemački model, koji se razlikuje od švedskog modela ili britanskog i američkog modela. Andrews takođe smatra da sve unapređenje dimenzija državne vladavine neće uvek voditi efikasnim ishodom u različitim kontekstima i različitim okruženjima koja su posledica specifičnih razlika u ekonomsko–političko–društvenom uređenju između analiziranih privreda. Ostale ograničenja vezana su za

subjektivnost ocena na bazi kojih se indikator kreiraju. Merenja percepcija (za razliku od stvarnosti) može biti od interesa istraživačima kada se na primer procenjuje efikasnost nevladinog monitoringa korupcija lokalnih zvaničnika. Međutim, postoji značajna razlika između merenja pojave i merenje percepcije o njoj. U kontekstu državne vladavine, pokazalo se da je percepcije rizika od kriminala sasvim drugačija od stvarnih nivoa kriminala (Forgas, 1980; Pfeiffer et al., 2005), zatim percepcija korupcije može bitno da odstupa od stvarnih nivoa korupcije (Olken, 2006; Seligson, 2006) i poverenje u vladu ne mora da odgovara nivou administrativnih performansi (Van de Valle & Bouckaert, 2007).¹³

Zaključak

Iako se u medijima sve češće mogu čuti ocene o napretku ili uspehu reformi na osnovu bolje pozicije koju Srbija zauzuma na međunarodnim rang listama, potrebno je oprezno tumačiti ove podatke. Kao što je predstavljeno, svi idikator koji se koriste poseduju određene prednosti ali i nedostatke i prilikom njihove interpretacije to treba imati na umu. Kada posmatrano rezultate međunarodnih izveštaja koji prate napredak zemlje u određenoj oblasti uvek je potrebno postaviti pitanje ne samo da li je pokazatelj koji se koristi za praćenje neke pojave preciza (koliki je nivo greške merenja), već da li dati indikatori stvarno mere pojavu tj. da li predstavljaju de jure formulaciju ili de facto stanje u praksi. Najveći napredak u praksi postignut je kombinovanjem de jure i de facto indikatora u cilju što većeg obuhvata onoga kako su stvari regulisane i kako funkcionišu u realnim odnosima ali je broj takvih pokazatelja još mali. Pozicija Srbije prema navedenim indeksima dosta oscilira u prethodnim godinama što delom posledica promena koje se javljaju i u ostalim zemljama koje se posmatraju ali i varijacija u ocenama koje se dobijaju u upitnicima za potrebe kreiranja de jure indikatora. Usled toga treba biti obazriv prilikom interpretiranja vrednosti indikatora a posebno mesta na listama, jer i sami kreatori navedenih indeksa sugerisu da rangiranje zemalja je često upitno i nije u fokusu onoga za šta su indeksi inicijalno kreirani.

12 Originalne vrednosti indikatora se kreću od -2,5 do 2,5 ali zbog jednostavnosti praćenja se često

13 Za detaljnu kritiku koncepta kojim se vrši izbor dimenzija uključenih u indikatore kvaliteta državne vladavine pogledati: Thomas, M. A. (2010). What do the worldwide governance indicators measure?. *The European Journal of Development Research*, 22(1), 31–54

Literatura:

1. Andrews, M. (2008). The good governance agenda: Beyond indicators without theory. *Oxford Development Studies*, 36(4), 379-407.
2. Bertrand, M., & Mullainathan, S. (2001). Do people mean what they say? Implications for subjective survey data. *American Economic Review*, 91(2), 67-72.
3. Donchev, D., & Ujhelyi, G. (2014). What do corruption indices measure?. *Economics & Politics*, 26(2), 309-331.
4. Forgas, J. P. (1980). Images of crime: A multidimensional analysis of individual differences in crime perception. *International Journal of Psychology*, 15(1-4), 287-299.
5. Høyland, B., Moene, K., & Willumsen, F. (2012). The tyranny of international index rankings. *Journal of Development economics*, 97(1), 1-14.
6. Jason, A. A., & Moorthy, V. (2016). *The Ease of Doing Business Rank: An Assessment of its Macroeconomic Relevance* (No. id: 11442).
7. Kaufmann, D., & Kraay, A. (2007). *Governance indicators: Where are we, where should we be going?*. The World Bank.
8. Kaufmann, D., Kraay, A. (2007), "On Measuring Governance: Framing Issues for Debate", Issues paper for January 11th, 2007, Roundtable on Measuring Governance, World Bank Institute and the Development Economics Vice-Presidency of the World Bank
9. Kaufmann, D., Kraay, A., Zoido-Lobaton, P. (2000), „Government Matters: From Measurement to Action“, *Finance and Development* 37(2), str. 10-13
10. Krugman, P. (1994). Competitiveness: a dangerous obsession. *Foreign Aff.*, 73, 28.
11. Lall, S. (2001). Competitiveness indices and developing countries: an economic evaluation of the global competitiveness report. *World development*, 29(9), 1501-1525.
12. McArthur, J. W., & Sachs, J. D. (2001). The growth competitiveness index: measuring technological advancement and the stages of development. *The global competitiveness report, 2002*, 28-51.
13. Millennium Challenge Account, 2009, str. 2, <http://vww.mcc.gov/documents/mcc-fi-09-guidetotheindicators.pdf>
14. Olken, B. A. (2009). Corruption perceptions vs. corruption reality. *Journal of Public economics*, 93(7-8), 950-964.
15. Pfeiffer, C., Windzio, M., & Kleimann, M. (2005). Media use and its impacts on crime perception, sentencing attitudes and crime policy. *European journal of criminology*, 2(3), 259-285.
16. Ristić B., Tanasković, S. (2011). Konkurentnost Srbije: merenje konkurentnosti i rangiranje zemalja prema Izveštaju Svetskog ekonomskog foruma, QM 25-26 Pod lupom, 68-80
17. Seligson, M. A. (2006). The measurement and impact of corruption victimization: Survey evidence from Latin America. *World Development*, 34(2), 381-404.
18. Thomas, M. A. (2010). What do the worldwide governance indicators measure?. *The European Journal of Development Research*, 22(1), 31-54
19. Urrea, F. J. (2007). Assessing Corruption An analytical review of Corruption measurement and its problems: Perception, Error and Utility. *Edmund A. Walsh School of Foreign Service (May)*, 1-20.
20. Van de Walle, S., & Bouckaert, G. (2007). Perceptions of productivity and performance in Europe and the United States. *International Journal of Public Administration*, 30(11), 1123-1140.
21. Van Stel, A., Carree, M., & Thurik, R. (2005). The effect of entrepreneurial activity on national economic growth. *Small business economics*, 24(3), 311-321.